

DESPRE NEDREPTATEA INTRINSECĂ ȘTIINȚELOR SOCIALE

Autor: Virgil Iordache | 15 mai 2024

Orice știință în înțelesul ei modern lucrează cu simplificări ale realității, propune modele care cel mai adesea sunt complementare în înțelegerea realității și se află în evoluție. Din considerente ce țin de economia științei, atunci când se transferă cunoașterea către publicul larg nu se pune accent pe limitele cunoașterii științifice, ci se trage spuza pe turta propriei abordări sau a domeniului. Acesta este un act de nedreptate în raport cu finanțatorii producerii cunoașterii, în ziua de azi, cetățenii sau entități susținute financiar direct sau indirect de aceștia. S-ar mai putea inventaria situații de nedreptate în interiorul organizațiilor care produc cunoaștere, sau le coordonează, de exemplu cele care intră sub incidența legislației despre etica academică și a cercetării, a legislației muncii, a exigențelor buneii guvernări și altele de acest fel.

Dar există și un fel de nedreptate asociată proceselor de producție și transfer al cunoașterii care nu poate fi controlată în niciun fel prin însuși faptul că începe chiar din momentul conceptualizării domeniului respectiv de cercetare. E vorba de acele științe care au nevoie de modele de om, implicite sau explicite, fie că vorbim de nivelul individual, fie de cel grupal de diferite complexități. Reducerea însăși a omului la un model sau altul, inevitabilă, este un act de nedreptate, pe care se fundamentează toată știința respectivă. Pe orice carte din domeniu ar putea să se afle o notă de subsol la început: această carte nu este despre oameni.

Un exemplu actual este accentul pe diversitate socială și culturală rezultat din teorii în domeniu. Orice persoană fiind unică în privința unor trăsături esențiale omenești (minte, suflet), diversitatea umană a unui grup de persoane este mereu maximă. Cine vrea o mai mare dreptate socială o poate susține direct, nu e necesar să o lege de un mod de a gândi diversitatea umană pe categorii de diferite feluri. Însăși categorizarea oamenilor e un act de nedreptate, o încălcare a demnității lor, probabil inevitabilă datorită aparatului cognitiv uman care nu poate lucra cu puzderia de unicități. Științele sociale nu fac decât să preia și să dea o metodă științifică nedreptății asociate funcționării limbajului comun.

Pornind de la această situație, e de gândit și în mod sistematic dacă nedreptatea nu e

cumva în mod necesar asociată procesului de cunoaștere omenească a oamenilor și să citim în acest fel cele biblice legate de cei săraci cu duhul sau căderea prin cunoaștere. De aici ar rezulta imediat și imposibilitatea întemeierii unei societăți mai drepte pe cunoaștere omenească explicită, în particular a limitelor științelor sociale de a furniza ceva de folos, operațional în chestiunea dreptății.

Aici intervine însă mecanismul de menținere a situației de fapt prin legitimarea ei științifică. Cei care vând rezultatele științelor sociale și teoreticienii dreptății nu vor fi încântați de potențialul argument schițat mai sus. N-are rost să ne facem iluzii că piața va dispărea, cererea pentru dreptate fiind mare. Dacă am spune că e probabil mai onest intelectual să faci dreptate direct, personal decât să vinzi ceva ce în realitate nu e de folos, ar fi la fel de inutil – claritatea morală nefiind un termen al științelor sociale, cel mult o semnalizare a virtuții, și neinteresând pe nimeni care lucrează în domeniu câtă vreme se identifică modelele de om pe care le utilizează.

Dacă nu se (mai) identifică lor, există o posibilitate onestă de continuare a științei sociale minimizând nedreptatea inerentă condiției umane și exprimată maximal în științele care se ocupă de om: să recunoaștem și să comunicăm că toate modelele de om și consecințele lor aplicative la nivel social au rol strict metodologic, că nu angajează în niciun fel ontologic în privința omului. Piața s-ar restrânge, vinderea de utopii și recomandări socio-politice nerealiste n-ar mai merge la fel de profitabil, dar poate că ne-am simți mai umani, cinismul n-ar mai fi modul nostru de viață, ci doar un accident de parcus condiționat cultural.

Scientismul fizicii și chimiei e o grenadă culturală, al biologiei e o bombă, iar al științelor sociale e MOAB („the mother of all bombs”). Cine e teolog modern de meserie s-ar putea gândi la analogii similare în privința ideologizării domeniilor teologiei academice. Competiția pe mințile și sufletele oamenilor între cele două domenii poate fi comparată fără exagerare cu arsenalele existente de bombe atomice în curs de lansare.

Atâta vreme cât vom continua cu aplicarea pretențiilor de cunoaștere fără să le menționăm public limitele intrinseci și dincolo de domeniul unde le-am produs, atâta vreme cât va exista competiție între cei care vând speranțe de dreptate justificate eronat științific sau justificate eronat teologic, în loc să facem fapte drepte fiecare în viața proprie și comunitară, nu vom vedea altceva pe planetă decât ce vedem acum.

Imagine: Unsplash